

МИРОТВОРЧІ МІСІЇ ООН ЯК (НЕ)ЕФЕКТИВНИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИРУ

Чирук Григорій

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Старжець В. І.,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії,
теорії держави і права та філософії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. Метою дослідження є детальний аналіз проведення миротворчих місій ООН з точки зору їх ефективності та впливу на забезпечення світового миру. Для досягнення поставленої мети проаналізовано низку миротворчих операцій та визначено їхній вплив на стабілізацію збройних конфліктів. Констатовано, що ООН здійснила понад 70 миротворчих місій у різних регіонах світу – від Африки до Близького Сходу та Балкан. Не зважаючи на те, що деякі місії не мали успіху у забезпеченні миру, вони справді є важливим чинником врегулювання ситуації в певному нестабільному регіоні.

Ключові слова: Організація об'єднаних націй, миротворчі місії, міжнародна політика, вирішення міжнародних конфліктів, миротворчість.

Abstract. The purpose of the study is a detailed analysis of the conduct of UN peacekeeping missions from the point of view of their effectiveness and impact on ensuring world peace. To achieve this goal, a number of peacekeeping operations were analyzed and their impact on stabilizing armed conflicts was determined. It was found that the UN has carried out more than 70 peacekeeping missions in different regions of the world - from Africa to the Middle East and the Balkans. Despite the fact that some missions were not successful in ensuring peace, they are indeed an important factor in regulating the situation in a certain unstable region.

Keywords: United Nations, peacekeeping missions, international politics, resolution of international conflicts, peacekeeping.

Вступ. Миротворчі місії ООН – це важливий інструмент міжнародної спільноти для підтримки миру та безпеки у світі. Ці місії спрямовані на запобігання конфліктам, захист цивільного населення, а також підтримку прав людини й відновлення верховенства права [1, с. 452]. З моменту створення першої миротворчої операції у 1948 році, ООН здійснила понад 70 таких місій у різних регіонах світу – від Африки до Близького Сходу та Балкан. Миротворці ООН, часто звані «блакитними шоломами», відіграють ключову роль у стабілізації ситуацій після збройних конфліктів і створенні умов для сталого миру, проте не завжди ці місії мали успіх у забезпеченні миру.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення проблем миротворчої діяльності ООН та її розвитку є актуальним напрямком наукових досліджень. У статті використанні напрацювання українських науковців, таких як Володимир Козюпа, Ярина Жукорська, Наталія Мельниченко та інших. Основою джерельної бази дослідження стали звіти та статистичні матеріали оприлюднені координаційними центрами миротворчих сил ООН.

Метою дослідження є детальний аналіз проведення миротворчих місій ООН з точки зору їх ефективності та впливу на забезпечення миру в регіонах, де вони проводились. Для досягнення поставленої мети проаналізовано низку миротворчих операцій та визначено їхній вплив на стабілізацію збройних конфліктів і створення умов для сталого миру.

Результати досліджень. Для того, щоб розуміти, як еволюціонувала миротворча діяльність, а також, щоб мати змогу оцінити, як зростала її ефективність, історію миротворчих місій доречно поділити на такі періоди: 1948–1956 рр. – від створення першого контингенту воєнних спостерігачів на Близькому Сході до Суецької кризи; 1956–1988 рр. – від створення т.зв. Перших надзвичайних військових сил ООН, до кінця «холодної війни»; 1989–1999 рр. – від створення трьох нових місій у Анголі, Намібії та Центральній Америці до кризи в миротворчій діяльності після місії в Сомалі та Югославії; 1999–2020 рр. – від відновлення миротворчої діяльності, починаючи з місії у Косово, і до сьогоднішнього дня [2, с. 423].

Перша миротворча місія ООН – UNTSO (Організація ООН з нагляду за перемир'ям), 1948 – по наш час. Після проголошення незалежності Держави Ізраїль, регіон занурився в потужний конфлікт, оскільки сусідні арабські держави розпочали військові дії проти новоствореної держави. У відповідь на ескалацію насильства, Рада Безпеки ООН 29 травня 1948 року прийняла резолюцію номер 50, яка стала підґрунтям для створення Організації ООН з нагляду за перемир'ям (UNTSO), першої миротворчої місії Організації Об'єднаних Націй. Основним завданням UNTSO було спостереження за дотриманням перемир'я між Ізраїлем та його арабськими сусідами, а також запобігання бойовим діям. Місія складалася з військових спостерігачів, які не мали мандату на застосування сили, а їхня роль

полягала в нейтральному та неозброєному моніторингу ситуації на місцях. Станом на 2021 рік, у місії брали участь представники з понад 20 держав. Організація ООН з нагляду за перемир'ям (UNTSO) є прикладом першої спроби міжнародного співтовариства використати миротворчі сили для врегулювання конфліктів. Її діяльність стала важливим етапом у розвитку миротворчих операцій та підкреслила значення міжнародного співробітництва у збереженні миру [4].

Місія ООН у Конго (ONUC), 1960–1964 pp. Вона стала першою великою миротворчою операцією, в якій ООН не лише здійснювала спостереження, але й активно втручалася у внутрішній конфлікт. У 1960 році, після здобуття незалежності Республікою Конго від Бельгії, в країні вибухнула політична та військова криза. Бельгія ввела війська для захисту своїх громадян і економічних інтересів. Прем'єр-міністр Патріс Лумумба звернувся до ООН із проханням про допомогу. У відповідь Рада Безпеки ухвалила рішення про створення миротворчої місії ONUC. Головною метою місії було допомогти новій державі зберегти територіальну цілісність, вивести іноземні війська та відновити порядок. ONUC отримала широкі повноваження – це є першим випадком, коли ООН дозволила застосування сили не лише для самооборони, а й для припинення ворожих дій усередині країни. Вперше з'явилася справжня «озброєна миротворчість», яка стала суперечливим, але необхідним кроком. Місія ONUC завершилася у 1964 році після збереження єдності Республіки Конго. Вона стала першим досвідом масового залучення військ ООН у внутрішньому конфлікті та показала, наскільки складною може бути роль миротворців у контексті постколоніального світу [5].

Місія ООН з тимчасового управління у Камбоджі (UNTAC), 1992–1993 pp. Місія UNTAC (United Nations Transitional Authority in Cambodia) є однією з найважливіших в історії миротворчої діяльності ООН, оскільки вона не просто забезпечувала мир, а фактично тимчасово керувала державою. Ця операція виникла внаслідок складної ситуації, яка склалася після десятиліть війни, геноциду та іноземної окупації Камбоджі. Режим «червоних кхмерів» під проводом Пол Пота вбив близько 2 мільйонів людей у період з 1975 по 1979 рік, після чого країна була окупована В'єтнамом. Протягом 1980-х тривали бойові дії між різними фракціями. У складі UNTAC було близько 22 тисяч осіб із понад 100 країн – військові, цивільні експерти, спостерігачі, гуманітарні працівники. Основні завдання місії включали припинення вогню, роззброєння збройних формувань, повернення біженців, організацію вільних і чесних виборів. UNTAC вважається однією з найуспішніших операцій ООН у контексті відновлення миру, хоча критики зауважують, що повна демократизація Камбоджі так і не відбулася. Однак завдяки цій місії країна змогла відмовитися від

збройного конфлікту й зробити перші кроки до нормального державного функціонування [6].

Місія ООН з надання допомоги в Руанді (UNAMIR), 1993–1996 рр. Місія UNAMIR була створена у жовтні 1993 року, щоб підтримати виконання Арушських угод – мирної угоди між урядом Руанди та повстанським Руандійським патріотичним фронтом (РПФ). Метою цих домовленостей було завершення багаторічного конфлікту між двома основними етнічними групами країни – хуту і тутсі. Проте реальність виявилася трагічною. Екстремісти з числа хуту розгорнули систематичне знищення тутсі. За різними оцінками, було вбито від 800 тисяч до понад мільйона осіб. Геноцид відзначався надзвичайною жорстокістю. UNAMIR на чолі з канадським генералом Ромео Даллером, виявилася абсолютно неспроможною втрутитися у події. Замість підкріплення, ООН ухвалила рішення скоротити чисельність місії з 2 500 до 270 військових, навіть на тлі масових вбивств. Це рішення стало символом міжнародної бездіяльності. Хоча Даллер і його підлеглі намагалися врятувати якомога більше людей, повноважень на силове втручання у них не було. Лише після завершення геноциду і перемоги РПФ, міжнародна спільнота повернулася до активніших дій. Однак було вже надто пізно. Місія продовжувала діяти до 1996 року, виконуючи функції з гуманітарної допомоги, забезпечення безпеки біженців і підтримки відновлення країни. Проте репутація ООН у Руанді була серйозно підірвана. UNAMIR стала прикладом однієї з найбільших поразок миротворчої дипломатії. Після Руанди було започатковано концепцію «відповідальності захищати», яка покладає на світову спільноту обов'язок втручатися у випадках масових звірств [7].

Сили захисту Організації Об'єднаних Націй (UNPROFOR) у колишній Югославії, 1992–1995 рр. Після розпаду Югославії наприкінці 1980-х років у регіоні спалахнула серія етнічних конфліктів, які переросли у повномасштабні війни – спершу в Хорватії (1991–1995), а згодом у Боснії і Герцеговині (1992–1995). У відповідь на ескалацію насильства, Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію, якою було створено Сили захисту ООН – UNPROFOR. Завданням місії було: захист «безпечних зон», супровід гуманітарних вантажів, спостереження за припиненням вогню, підтримка біженців, контроль за дотриманням прав людини та уникнення ескалації бойових дій. Найбільша трагедія сталася у липні 1995 року в Сребрениці – місті, яке було офіційно оголошено «безпечною зоною» під охороною ООН. Попри присутність нідерландських миротворців, боснійсько-сербські сили захопили місто і вбили понад 8 тисяч боснійських мусульман. Це стало найбільшим масовим вбивством у Європі після Другої світової війни і серйозним ударом по авторитету ООН. Обмежений мандат і небажання великих держав втручатися у конфлікт зробили миротворців безсилими перед озброєними угрупованнями. Ця місія знакова й тим, що це була

перша участь незалежної України в миротворчих операціях за кордоном. Український контингент, виконав свої завдання з честю і гідністю. 79 українських миротворців на чолі з полковником Миколою Верхоглядом змогли домовитися про евакуацію мусульман із міста Жепа і врятували більше 5 тисяч людей. Після провалу UNPROFOR була створена нова місія – IFOR (Міжнародні сили з підтримки миру під проводом НАТО), яка мала ширші повноваження і дійсно змогла стабілізувати ситуацію після підписання Дейтонських угод у грудні 1995 року [8]. UNPROFOR стала важливим, хоча і трагічним уроком для всієї системи ООН, зокрема в питаннях надання мандатів і відповідальності за безпеку цивільних.

Згодом була проведена успішна місія ООН у Сьєрра-Леоне (UNAMSIL), 1999–2005 рр. Завдяки її зусиллям Сьєрра-Леоне поступово відновилася після війни, і сьогодні є прикладом постконфліктного відновлення в Західній Африці [9]. Місія ООН у Демократичній Республіці Конго (MONUC/MONUSCO), 1999 – дотепер. Ця місія є однією з найдовших і найвитратніших миротворчих операцій в історії ООН. Деякі регіони ДРК й досі нестабільні, а цивільне населення потерпає від нападів озброєних угруповань. Водночас MONUSCO змогла забезпечити низку важливих функцій: підтримку демократичних виборів, відновлення інфраструктури, медичну допомогу, освіту, боротьбу з сексуальним насильством у конфлікті, захист дітей. Станом на сьогодні MONUSCO продовжує працювати, хоча поступово скорочує свою присутність у країні [10]. Вона є символом складності сучасних миротворчих операцій, де мир не завжди можна забезпечити самою лише присутністю, але де роль ООН залишається критично важливою для захисту людського життя і надії на стабільне майбутнє.

Висновок. Отже, миротворчі Місії ООН справді мають за мету забезпечення миру і стабільності у різних регіонах нашої планети. Проте, як можна зазначити – не всі миротворчі місії є вдалими, що змушує нас задати важливе питання: «чи потрібно ООН взагалі проводити ці місії, якщо не всі з них приводять до позитивного результату?» На нашу думку, так, тому що більшість цих місій були успішними і сприяли відновленню миру в тому, чи іншому конфліктному регіоні. Але варто зауважувати, що миротворчі місії ООН є лише допоміжним фактором у вирішенні будь-якого конфлікту, основна ж відповідальність лежить на агресорі та воюючих сторонах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельниченко Н.О. Міжнародно-правове забезпечення постконфліктного врегулювання (на прикладі практики ООН). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2022. № 69. С. 451–455.2. Жуковська Я. Історія виникнення та становлення миротворчої діяльності ООН. *Часопис*

Київського університету права. 2020. Вип. 4. С. 423–427. **3.** Козюпа В. Проведення миротворчих операцій: виклики сучасної миротворчої діяльності. Консенсус. 2023. № 1. С. 163–177. **4.** United Nations Truce Supervision Organization. URL: <https://untso.unmissions.org/> **5.** The United Nations Operation in the Congo (ONUC). URL: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/onucB.htm> **6.** United nations transitional authority in Cambodia. URL: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/untac.htm> **7.** International Tribunal for Rwanda. URL: <https://peacekeeping.un.org/ar/mission/past/unamirS.htm> **8.** Former Yugoslavia – UNPROFOR. URL: https://peacekeeping.un.org/mission/past/unprof_p.htm **9.** United Nations Mission in Sierra Leone. URL: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unamsil/> **10.** United Nations Mission in the Democratic Republic of Congo. URL: <https://monuc.unmissions.org/en/mandate>